

LOCUIŢA TRECUTULUI – SOLUŢIA VIITORULUI

Daniela CARAGE

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: Fiecare cunoaște faptul că, casele vechi au fost construite din ceea ce aveau la îndemână străbunii noștri. Astfel în dependență de situația geografică și tipurile de materiale care se găseau în zonă, casele erau ridicate într-un fel sau altul. Locuința veche moldovenească poate servi cu ușurință drept soluție a viitorului, datorită faptului că materialele utilizate în construcția acestora sunt caracterizate drept ecologice. Locuințele vechi erau construite din materiale naturale, precum lutul, nisipul, piatra extrasă din cariere, nuiele, paie, pleavă, stuf, lemn care putea fi găsit în pădurile din apropiere, var, bălegar, care era utilizat pentru netezirea peretilor și multe alte materii prime pe care astăzi omenirea le-a uitat.

Cuvinte-cheie: casa moldovenească, trecut, viitor, soluție, materiale

Pentru țaranul român, casa nu avea doar o valoare materială și utilitară, el se simțea profund legat de casă ca nucleu de stabilitate, în care avea parte de tihnă și armonie, loc rodnic și benefic, generator de sensuri spirituale, nu numai materiale. Locuința tradițională (eng. vernaculară) este casa de locuit caracteristică locuitorilor unei țări.

Arhitectura locuinței tradiționale – planul, mărimea și aspectul – au fost influențate de condițiile fizico-geografice ale mediului natural, de particularitățile și specificul sistemului gospodăresc, condiționate istoric și social. Casa moldovenească a obținut o formă unitară ca planimetrie și volum, cu diferențe zonale constructive, prezentând afinități comune cu locuința formată la popoarele din estul Europei – români, ucraineni, beloruși și ruși [1].

Fig.1.1 Casă moldovenească

Cele mai vechi case cu arhitectură tradițională din Moldova datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și aceasta datorită faptului că prezintă monumente istorice. Casa de locuit tradițională este construită pentru a servi 1-2-3 generații, după care moștenitorii o înlocuiesc cu alta mai performantă, corespunzătoare timpurilor noi. Structura spațială a locuinței tradiționale s-a perfecționat în decursul secolelor, formându-se tipuri, corespunzătoare ierarhiei sociale (vezi fig. 1.1, 1.2). Planul și elevația casei sînt o mărturie că locuința tradițională cu planul dezvoltat a apărut prin multiplicarea încăperilor prin aderare, în procedeu specific construcțiilor în lemn. Lemnul a fost utilizat în Moldova datorită accesibilității și ușurinței cu care poate fi prelucrat. Cea mai accesibilă tehnică de construcție au fost cununile din bîrne, așezate orizontal. Prinderea bîrnelor în rama ferestrelor sau în tocul ușii se făcea în tehnica amnarelor. Casele de pe teritoriul Moldovei erau lipite cu lut și văruiate.

Tavanul caselor era plat, constituit dintr-o sistemă de elemente lemnoase: deasupra pereților este așezată perimetral o bîrnă de lemn – cosoroaba, pe care se sprijină o altă bîrnă lungă, egală cu lungimea casei, numită coardă, instalată la mijlocul pereților laterali ai casei. La casele înstărite, grinzile pe extrados erau căptușite cu scînduri. Intervalul dintre coardă și tavan, egal cu grosimea grinzilor, era folosit pentru păstrarea documentelor, cărților și buchetelor de flori medicinale.

Acoperișul caselor tradiționale era în patru ape, în pantă repede, constituit din căpriori, care formau triunghiuri verticale, cu capetele de jos sprijinite pe capetele grinzilor, iar cu vârful – pe bîrna orizontală, care forma coama acoperișului. Streașina din față era mai largă, sprijinită mai mult de formă pe stîlpii prispei. Înelitoarea acoperișului era din material divers: paie, stuf, scîndurele de lemn – draniță și șindrilă. La acoperișul în patru ape, cu învelitoare din șindrilă pe panta din față se făceau două ferestruie pentru aerisire și iluminare. La începutul secolului al XX-lea s-a răspîndit în calitate de material de acoperire șistul - plăci subțiri de rocă, din care sînt executate învelitoarele acoperișurilor din satul Naslavcea, raionul Ocnîța [2].

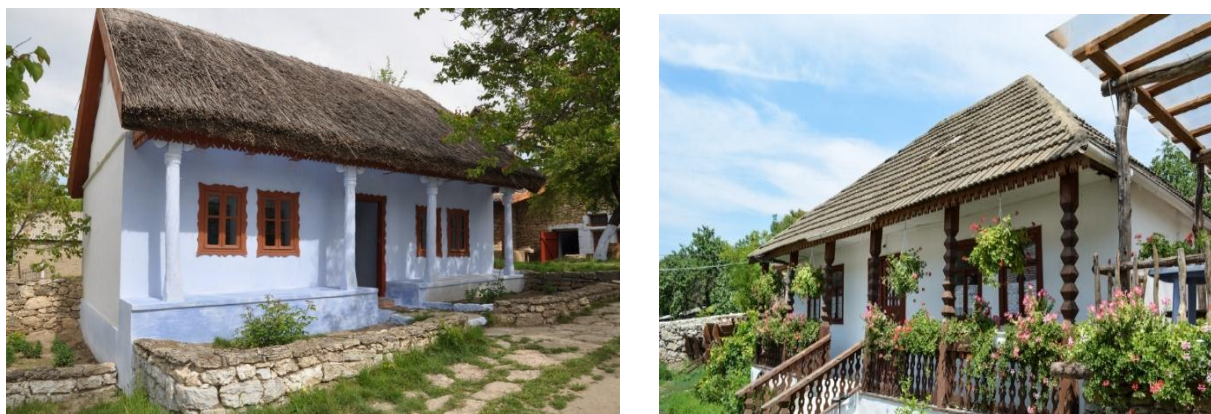

Fig.1.2. Orheiul vechi, satul Butuceni

Pe parcursul secolului al XIX-lea au avut loc defrișări masive. În aceste condiții s-au dezvoltat noi tehnici de construcție a caselor, cu utilizarea mai activă a argilei. Este cunoscută tehnica din lampaci, numită zonal „chirpici” și „dulapi”. Elementele de construcție de dimensiuni mari se pregătesc din timp, după care se așează la soare la uscat. Lampacii se așezau direct pe solul nivelat, bine bătut. Tehnica este caracteristică pentru zonele în care lemnul de construcție lipsește, fiind procurat doar pentru grinzile tavanului și căpriorii acoperișului. O altă tehnică de construcție din argilă este specifică mai mult zonelor complet lipsite de lemn. Pereții erau ridicați prin suprapunerea succesivă a unor straturi de pămînt moale numit ceamur, fiecare strat fiind uscat și solidificat bine înainte de continuarea operațiilor [3].

Casele de pămînt nu aveau temelie. Pentru a le feri de umezeală, locuitorii din regiunile unde se revărsa Nistru, pentru construcția casei se ridica o platformă înaltă de 0,5-1,0 m, din pămînt cărat, foarte bine bătut, care se îngrădea cu nuiele, scînduri sau lătunoaie groase, numit „pomost”, pe care se construia casa.

Tipologia. Casa moldovenească are o formă unitară ca planimetrie, volume, indiferent de tehnica și materialul de construcție utilizat. Aspectul exterior era determinat de tencuirea pereților și văruierea lor în interior și exterior, ce dădea impresia unor construcții din piatră. Chiar și în cazul utilizării pietrei de carieră, piatra este tencuită cu mortar de lut și văruiată. La ultimul strat se adăuga culoarea albastră – „sineală” pentru a oferi casei aspect proaspăt.

Stratigrafia socială a comunităților sătești impunea construirea unui anumit tip de casă pentru starea respectivă. Satele din Moldova erau locuite de cîteva categorii sociale: boieri (curteni), boieri mici (mazili), țărani liberi, împrăprietăriți (răzeși) și țărani dependenți. Fiecare grupă socială, respecta restricțiile în construcția caselor. Soluția simplă și monumentală a casei cu trei camere s-a răspîndit din secolul al XIX-lea pînă în secolul al XX-lea, odată cu omogenizarea locuitorilor satului, cînd s-a ridicat nivelul de trai, iar frontierele sociale au fost depășite [2].

Din punct de vedere al elevației, se disting două categorii de case – case cu un singur nivel, care au dominat întreaga istorie a locuinței tradiționale, și case construite cu două niveluri – parter și etaj, care reprezintă arhitectura contemporană, realizată după proiecte ale arhitecților profesioniști.

Spațiul strîmt pentru activitățile casnice, a condus la includerea bucătăriei înapoi în camera de locuit, care capătă un plan unghiular și scoaterea cuptorului în bucătăria de vară sau într-un șopron. Soba, folosită ca un perete despărțitor, separa spațiul bucătăriei de restul camerei de locuit, camerele păstrînd o autonomie prin intrări separate și o legătură interioară prin ușa alături de sobă. În bucătăria rezultată cu o suprafață mărită, a fost amenajat colțul pentru dormit, alcătuit din lejanță, încălzită cu aerul cald și fumul de la plita de pregătire hrana, care era evacuat prin sobă, instalat între peretele din fund și exterior lateral. Planimetria casei cu izolarea camerei de locuit de bucătărie, cu intrări separate, a cunoscut o răspîndire largă datorită confortului obținut și sistemului constructiv rațional. Perfecționarea caselor de locuit cu trei camere continuă și în prezent. Odată cu răspîndirea bucătăriei de vară, soluționată ca o clădire separată în curte, bucătăria din casa de locuit pierde

însemnătatea de preparare a hranei și spațiul ei este comasat cu cel al camerei de locuit. Soba dintre bucătărie și camera de locuit este mutată în peretele despărțitor dintre fosta bucătărie și casa mare, unde se mută, în alcovul creat, și patul lejancă, cu încălzire de plita construită alături. În această variantă, toate camerele sînt încălzite printr-un singur sistem [6].

Fațada principală a casei este orientată spre sud, mai rar spre est sau vest. În partea de jos a fațadei principale este construită prispa, element tradițional al arhitecturii casei construite pe pantele dealurilor, cînd casele erau orientate cu fațada spre căderea de relief, iar pentru intrare se construia o platformă, la care se ajungea urcînd cîteva trepte. Prisma îngustă și lungă cît fațada, numită în zona Codrilor centrali „tîrnaț”, continua și de-a lungul fațadelor laterale. Stîlpii decorați cu creștături erau instalați la marginea prispei și susțineau versantul acoperișului, căptușit cu scînduri. În fața intrării, amplasat în axa de simetrie a fațadei principale, se construia „cerdacul” (tc. cardak) – o terasă patrulateră în plan, acoperită cu două versante laterale, care formau în față un fronton.

În cazuri mai vechi, cerdacul avea un acoperiș în pante, fără fronton. Cerdacul și prispa cu coloane, folosite în combinație sau izolat, sînt elemente funcționale, constructive și artistice autentice ale arhitecturii moldovenești, ce au fost utilizate în arhitectura reședințelor nobiliare, atît rurale cît și urbane, precum și în arhitectura religioasă. Aceste elemente tectonice, care rezolvau insolația camerelor, se mai întîlnesc printre vechile construcții orășenești și sătești. Tipul de casă tricameral este răspîndit în cîteva variante regionale, cu caracteristici specifice pentru fiecare zonă natural-climaterică, unde aspectul exterior al casei de locuit obține expresia artistică în dependență de materialele de construcție [5].

Studiind informațiile găsite, ce se referă la casele moldovenești care existau cu secole în urmă și urmărind evoluția lor pînă aproximativ cinci decenii în urmă, am tras și eu careva concluzii.

În dependență de amplasarea geografică, casele din diverse localități au fost diferite atît ca formă și construcție, cît și ca materie primă consumată pentru realizarea acestor case. În unele zone casele fiind din piatră, acestea erau mai durabile și rezistente în timp. În alte zone, care erau în apropierea pădurilor, casele erau construite din lemn. Iar în zonele unde piatra și lemnul erau mai greu de transportat sau lipseau, casele erau construite din lut și paie. Desigur că, au existat mai multe timpuri de construcții, însă acestea trei au fost cele mai răspîndite.

Analizînd materialele de construcție utilizate în cele trei tipuri de case, pot spune că le consider cele mai ecologice, deoarece toate materialele erau naturale, extrase din pămînt sau luate din mediul natural. Fiecare dintre ele are avantajele și dezavantajele proprii.

Luînd în considerație faptul că, cele mai răspîndite case pe teritoriul Moldovei erau cele construite din chirpici, adică din blocuri formate din lut și paie, acestea par a fi cele mai ecologice, deoarece nu se defrișează păduri întregi pentru obținerea materiei prime pentru zidirea casei. Lutul este un izolant termic bun, care se utiliza pentru tencuirea casei atît la exterior, cît și la interior. Iar paiele rămase după fiecare cultivare a grâului nu mai erau aruncate sau arse, ceea ce aducea o mare daună mediului, din cauza fumului care „otrăvea” aerul. Acestea case după ce erau zidite, erau acoperite cu stuf sau paie, care la rîndul lor sînt materiale naturale pure și benefice pentru sanatate.

Fațadele caselor erau apoi varuite, la fel ca și încăperile interioare, varul fiind un material ce proteja construcția de factorii de mediu dăunători. În unele cazuri varul era colorat cu pigmenți naturali obținuți din plante sau rădăcini, care erau prelucrate și ofereau o anumită culoare. Culoarea fațadelor era dictată de zona în care era situată locuința.

Interiorul acestor case de lut, de asemenea era unul eco, datorită faptului ca era prelucrat cu paie și lut, și balegar de animale, după care pereții erau zugrăviți cu un amestec de var și piatră vînată, acesta fiind un pun purificator și sterilizator. Tavanele erau acoperite cu scînduri de lemn, acestea fiind prelucrate la rîndul lor cu substanțe naturale și ecologice (vezi fig.1.3).

Fig.1.3 Interioarele caselor tradiționale

Casele vechi moldovenești, în ciuda faptului că, nu erau foarte rezistente în timp, erau foarte primitive și deloc dăunătoare sănătății localnicilor și oaspeților lor. După părerea mea, acestea pot fi desemnate adevărate locuințe eco, contruite cu bani puțini, cu impact mic asupra mediului, dar cu impact pozitiv mare asupra sănătății.

Biobliografie:

1. Ernest Bernea, Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român, Editura Humanitas, București, 1997, p. 34;
2. Constantin Noica, Pagini despre sufletul românesc, ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 2000;
3. Horia Bernea, Irina Nicolau, Carmen Huluiță: Câteva gânduri despre muzeu, cantități, materialitate și încrucișare, Editura Liternet, 2003;
4. Ernest Bernea, Natura spațiului, Editura Humanitas, București, p.108, 2012;
5. Alina Gașler, Întemeierea unei gospodării țărănești tradiționale, în revista Satul, anul III, nr. 8, februarie-aprilie 2011;
6. [sursa: <http://m.moldovenii.md/md/section/378>].